

JUSTYNA KOWALSKA

<https://orcid.org/0000-0003-4731-3832>

Uniwersytet w Białymstoku / Instytut Studiów Kobietych (Polska)

University of Białystok / Institute of Women's Studies (Poland)

Sprawozdanie z VI Białostockiej Letniej Szkoły Historii Kobiet (Augustów 3–10 sierpnia 2024 r.)¹

W dniach od 3 do 10 sierpnia 2024 r. w Augustowie odbyła się VI edycja Białostockiej Letniej Szkoły Historii Kobiet. Przedsięwzięcie to zorganizowane zostało przez Ośrodek Badań Historii Kobiet Instytutu Studiów Kobietych przy współpracy Katedry Historii Kultury i Pracowni Historii Kobiet Uniwersytetu w Białymstoku. Temat przewodni tej edycji, tj. *Badania historii kobiet. Projekty indywidualne i zbiorowe, cz. II*, stanowił kontynuację problematyki podejmowanej w roku ubiegłym.

Uczestnicy szkoły letniej reprezentowali następujące ośrodki naukowe z Polski i zagranicy: Uniwersytet w Białymstoku, Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach, Uniwersytet Opolski, Uniwersytet w Siedlcach, Uniwersytet Medyczny w Białymstoku, Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie, Uniwersytet Łódzki, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy oraz Univerzita Pardubice.

¹ Publikacja przygotowana/dofinansowana ze środków budżetu państwa, w ramach programu „Społeczna odpowiedzialność nauki” Ministra Edukacji i Nauki. Jest wynikiem udziału w projekcie: „Ośrodek Badań Historii Kobiet – kontynuacja II”.

Pierwszy dzień obrad rozpoczął referat prof. dr hab. Jolanty Chwastyk-Kowalczyk pt. „*Post Scriptum*”. *Independent Magazine of Literature and the Arts* (2019). Prelegentka przybliżyła uczestnikom konferencji problematykę magazynu literacko-artystycznego „Post Scriptum”. W wystąpieniu wyszczególnione zostały podejmowane przez zespół redakcyjny działania, mające na celu prezentację na łamach wydawanego periodyku zagadnień z pogranicza sztuki i literatury w jak najszerszym aspekcie. Autorka wystąpienia przedstawiła ponadto szczegółowe cechy formalno-wydawnicze, w tym m.in. miejsce wydawania, cenę, częstotliwość pojawiania się nowych numerów, a także omówiła główne działy wchodzące w skład periodyku.

Jako kolejny prelekcję pt. *Od Ateny do Igi Świątek. Igrzyska Olimpijskie kobiet* wygłosił dr hab. Marek Białokur, prof. UO, reprezentujący Uniwersytet Opolski. Wystąpienie zawierało szereg wskazań świadczących o tym, że kobiety stanowią istotną część odbywającej się cyklicznie największej imprezy sportowej na świecie. Wśród poruszanych tematów znalazł się widniejący na rewersie medalu olimpijskiego z Paryża 2024 r. wizerunek starożytnej greckiej bogini zwycięstwa – Nike, a także wygrana Ireny Szewińskiej w Plebiscycie na Sportowca 100-lecia zorganizowanym w 2021 r.

Autorką następnego wystąpienia była dr hab. Olga Dąbrowska-Cendrowska, prof. UJK, związana z Uniwersytetem Jana Kochanowskiego w Kielcach, która wygłosiła referat pt. *Luksusowy magazyn „Uroda Życia” jako źródło informacji o kobietach w polityce*. Celem wystąpienia było przybliżenie problematyki podejmowanej przez magazyn luksusowy, którego wydawanie zostało zawieszone w roku 2021. W wystąpieniu podkreślono istotę różnicy między definicjami prasy dla kobiet, prasy kobiecej oraz prasy kobiet.

Wystąpienie mgr Patrycji Dajnowicz-Brzezik pt. *Lekarki i farmaceutki – kobiety nauki (na podstawie zasobów Archiwum Historii Kobiet)* oparte zostało na kolekcji zdeponowanej w Otwartym centrum wiedzy o historii Polek, dostępnej w Podlaskiej Bibliotece Cyfrowej w ramach projektu współrealizowanego przez Instytut Studiów Kobiety. Prelegentka na podstawie analizy zgromadzonych w zbiorze dokumentów zaprezentowała sylwetki czterech kobiet: Wandy Kazanowskiej, Marii Seidler-Dmitrowskiej, Ireny Białówny oraz Janiny Woińskiej.

Kolejną uczestniczką panelu była dr Dorota Gajda-Szczegielniak, która wygłosiła referat pt. *Adele Bloch-Bauer – „Złota Dama” w klatce konwenansów*. W wystąpieniu przybliżony został życiorys oraz szczegóły niezwyklej przyjaźni Adele z austriackim malarzem – Gustavem Klimtem. To właśnie ona widnieje na jedynym z najsłynniejszych obrazów, jakie wyszły spod pędzla artysty, zatytułowanym *Adele Bloch-Bauer I*, zwanym również austriacką Moną Lisą.

W następnym referacie pt. *Widows in the Bohemian Countryside with the retirement contract (výměnek)* [Wdowy na czeskiej wsi z umową emerytalną (výměnek)] mgr Daniela Klvaňová reprezentująca czeski uniwersytet – Univerzita Pardubice – omówiła tematykę *výměnku* – swego rodzaju umowy emerytalnej, stanowiącej formę zabezpieczenia dla ustępujących gospodarzy terenów wiejskich w jesieni ich życia. Aby zgłębić to zagadnienie, autorka przeanalizowała źródła pisane, takie jak księgi gruntowe oraz metryki kościelne.

Jako następna wystąpiła mgr Agata Chrobot z referatem pt. *Polskie bohaterki Netflixa. Silne postaci kobiece a kultura konwergencji na przykładzie seriali 1670, Sexify, Wielka woda*. Prelegentka oparła wystąpienie na analizie popularnych, szczególnie wśród młodego pokolenia, sylwetkach Anieli oraz Zofii Adamczewskich bohaterek serialu *1670*, Moniki Nowickiej i Natalii Dumały z produkcji *Sexify*, a także Jaśminy Trember z *Wielkiej wody*. W referacie wyróżnione zostały najczęściej powtarzające się ich cechy charakteru: niezależność, determinacja, buntowniczość, sprzeciw wobec konwenansów oraz wiara w siebie i niepoddawanie się mimo występujących przeciwności losu.

Przedostatnią prelegentką pierwszego dnia obrad była mgr Weronika Salek, która podjęła się opracowania referatu pt. *Współczesne czasopismo z wiktoriańskimi tradycjami – fenomen „The Lady”*. Autorka wystąpienia przybliżyła uczestnikom konferencji historię oraz profil jednego z najdłużej wydawanych brytyjskich magazynów dla kobiet. W referacie opisane zostały działania Rachel Johnson – dziewiętej redaktorki magazynu, jednocześnie wykonawczynie modernizacyjnej periodyku, mającej na celu unowocześnienie pisma wydawanego nieprzerwanie od 1885 r.

Referat pt. *Kobiety II Rzeczypospolitej na kartach podręczników III Rzeczypospolitej* autorstwa mgr Arkadiusza Maksima z Uniwersytetu Opolskiego zamykał obrady konferencyjne zaplanowane na ten dzień. W wystąpieniu padły nazwiska wybitnych osobistości

z różnych dziedzin, takich jak polityka, aktorstwo, sztuka, pisarstwo. Wśród nich znalazły się m.in. Aleksandra Szczerbińska, Zofia Nałkowska, Zofia Moraczewska, Maria Dąbrowska, Pola Negri, Hanna Ordonówna, Halina Konopacka, a także Stanisława Walsiewiczówna.

Kolejny dzień wystąpień merytorycznych rozpoczął referat prof. dr hab. Małgorzaty Dajnowicz pt. *Janina Doroszevska – profesor, kobieta nauki, pedagog*. Prezes Instytutu Studiów Kobięcych przedstawiła w nim sylwetkę specjalistki z zakresu pedagogiki terapeutycznej, profesor oraz redaktor naczelnej czasopisma „Szkoła Specjalna”. W wystąpieniu podkreśliła istotne uznanie zasług wybitnej polskiej naukowczyny w postaci odznaczenia Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, a także Medalem Komisji Edukacji Narodowej.

W następnym referacie pt. *Zapomniane pisarki polskie – odkrywanie utraconej historii jako materiał naukowo-edukacyjny i popularyzacyjny (projekt zespołowy)* dr hab. Beata Walęciuk-Dejneka, prof. UwS z Uniwersytetu w Siedlcach przybliżyła uczestnikom szkoły letniej realizowany na uczelni macierzystej projekt mający na celu przywracanie utraconej pamięci o pisarkach żyjących w XIX i XX w. W udostępnionej powszechnie w internecie kolekcji zawarte zostały biogramy, zdjęcia, twórczość oraz inne istotne informacje dotyczące sylwetek zapomnianych pisarek polskich.

Autorką referatu pt. *Paryski dziennik Antoniny Machczyńskiej (aspekty źródłoznawczo-edytorskie)*, która wystąpiła jako następna, jest prof. dr hab. Lidia Michalska-Bracha. Reprezentująca Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach badaczka przedstawiła życiorys polskiej nauczycielki, publicystki oraz – co istotne w kontekście szkoły letniej – działaczki na rzecz oświaty kobiet. Treść prelekcji oparta została na dziennikach prowadzonych przez Machczyńską w latach 1860–1866, kiedy to mieszkała ona u Czarotoryskich w Paryżu. Pełniła wówczas rolę nauczycielki w prowadzonym przez Hotel Lambert Instytucie dla Panien Polskich.

Następna prelekcja wygłoszona przez dr hab. Alicję Gałczyńską, prof. UJK, zatytułowana została *Kobieta w demokratycznym savoir-vivre Janiny Ipohorskiej*. Tytułowa Ipohorska, kryjąca się pod wieloma pseudonimami, w tym najbardziej znanym – Jan Kamyczek – była współtwórczynią tygodnika „Przekrój”, redagującą w nim dział zajmujący się sprawami savoir-vivre’u. Dziennikarka

była również autorką książek podejmujących wspomnianą tematykę: *Grzeczność na co dzień* oraz *Savoir-vivre dla nastolatków*.

Kolejną uczestniczką panelu była dr hab. Marzena Marczevska, prof. UJK, która przedstawiła referat pt. *Egodokumenty kobiet z perspektywy językoznawcy*. Autorka zdefiniowała pojęcie egodokumentu jako tekstu napisanego w pierwszej osobie, opisującego pewne wydarzenia z perspektywy własnych przeżyć i doświadczeń. Wspomniana forma dokumentu zawiera sądy autora na temat opisywanych zdarzeń. Prelegentka odniosła kwestie definicyjne do problematyki kobiecej będącej głównym tematem odbywającej się szkoły letniej.

Udzielenia odpowiedzi na zadane w tytule szóstego z kolei referatu pytania: *Jak badać dzieje kobiet w Bizancjum na przykładzie historiografii bizantyńskiej IX wieku* podjął się dr hab. Rafał Kosiński, prof. UwB. Związany z Uniwersytetem w Białymstoku badacz, wskazał istotny przypadek sylwetki kobiecej, która wystąpiła na kartach historii: cesarzowej Heleny. Najwyższy z możliwych tytuł – Augusty – który można było ówczasnie przyznać kobiecie, Helenie nadał syn Konstantyn I Wielki, cesarz rzymski panujący od 306 do 337 r.

Następnie prelekcję o tytule *Kobiety w służbie ochrony zwierząt (w ujęciu społecznym, prawnym i weterynaryjnym)* przedstawiła dr Diana Dajnowicz-Piesiecka. Autorka przedstawiła aspekty związane z ochroną zwierząt zarówno w przeszłości, jak i w czasach obecnych. W wystąpieniu zaprezentowana została sylwetka Janiny Maszewskiej-Knappe – najbardziej rozpoznawalnej działaczki polskiego międzywojennego ruchu ochrony zwierząt, która w 1929 r. jako delegatka Polskiej Ligi Przyjaciół Zwierząt wygłosiła na Międzynarodowym Kongresie Towarzystw Opieki nad Zwierzętami w Wiedniu referat omawiający fragmenty ustawodawstwa polskiego związanego z ochroną praw zwierząt. Maszewska-Knappe publicznie wypowiadała się w sprawach: jarstwa, wiwisekcji, uboju rytualnego, myślistwa oraz traktowania zwierząt domowych i gospodarskich.

Kolejnym uczestnikiem panelu był mgr Damian Kozłowski, reprezentujący Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach, który przedstawił referat pt. *Jadwiga Kaczkowska (1879–1918) – pianistka i działaczka społeczna. Próba portretu*. Wystąpienie prezentujące sylwetkę Jadwigi Kaczkowskiej zostało oparte m.in. na

monografii Marii Mazurkówny pt. *Wśród róż i głogów. Wspomnienia z życia Jadwigi z Białynia-Chołodeckich Sewerynowej Kaczkowskiej (1879–1918)* wydanej we Lwowie w 1918 r. oraz wzmiankach o bohaterce zamieszczanych w prasie lwowskiej – periodykach „Gazeta Narodowa” oraz „Słowo Polskie”.

Następna prelekcja wygłoszona przez mgr Kamilę Klepacką zatytułowana została *Językowy obraz kobiety utrwalony w egodokumentach (na przykładzie „Dzienników” Agnieszki Osieckiej)*. Autorka swoje wystąpienie oparła na egodokumentach – dziennikach z lat 1945–1950, 1951, 1952, 1953, 1954–1955, 1956–1958 i 1970. Doktorantka podzieliła się z uczestnikami konferencji wnioskami na temat prowadzonych badań: językowy obraz kobiety w *Dziennikach* Agnieszki Osieckiej jest niejednorodny, uwarunkowany własnymi doświadczeniami poetki oraz wynika z silnego poczucia niezależności i wolności artystki.

Referatem zamykającym drugi dzień obrad odbywających się w ramach VI edycji Białostockiej Letniej Szkoły Historii Kobiet było *W cieniu sławnego męża – życie i działalność Pauliny z Potockich Wielopolskiej w świetle archiwów rodzinnych (w tym korespondencji z margrabią z lat 1860–1862)* przygotowany i zaprezentowany przez mgr Aleksandrę Staniszewską z Uniwersytetu Łódzkiego. Autorka oparła wystąpienie na wynikach własnego projektu grantowego realizowanego w ramach konkursu „Doktoranckie granty badawcze”. W prelekcji przedstawiła metodykę podejmowanych badań: cele, bazę źródłową, stan badań, a także przybliżyła sylwetkę bohaterki, której poświęcone zostało wystąpienie.

Kolejną część obrad konferencyjnych otworzył referat dr Marii Bauchrowicz-Tockiej o tytule *Kobiety kultury Łomży. Sylwetka Hanki Bielickiej*. W wystąpieniu zaprezentowana została postać wybitnej polskiej aktorki estradowej i komediowej. Prelegentka w swym referacie omówiła miejsca pamięci związane z życiem i działalnością „najsłynniejszej z łomżyńianek” – w tym Salonik Hanki Bielickiej (działającego przy Parafii pw. Krzyża Świętego w Łomży), mieszczący liczne stroje sceniczne, ikoniczne kapelusze i pamiątki podarowane zarówno przez samą artystkę, jak i jej krewnych i spadkobierców, a także symboliczną ławeczkę, która od 12 czerwca 2023 r. umiejscowiona jest na zrewitalizowanym Starym Rynku w Łomży.

W kolejnym referacie pt. *„Zawód: żona przemysłowca”. Sylwetka Anny Krzyckiej (1910–1991) redaktorki i wydawczyni*

prasowej ze Żnina dr Katarzyna Wodniak z Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy przedstawiła historię Anny Krzyckiej, pomysłodawczyni czasopisma „Moja Przyjaciółka” – ilustrowanego dwutygodnika kobiecego wydawanego przez żnińskie zakłady wydawnicze prowadzone przez męża bohaterki – Alfreda Krzyckiego. W referacie wymienione zostały nowatorskie pomysły marketingowe mające na celu zwiększenie atrakcyjności periodyku, które wprowadzone zostały przez „medialną wizjonerkę”, jak określano w prasie redaktor naczelną.

Autorką kolejnego wystąpienia była dr Karolina Biedka, która zaprezentowała referat pt. *„A ja lubię wspominać przeszłość”. O życiu i twórczości pisarki zapomnianej Wandy Miłaszewskiej (1894–1944)*. Prelegentka opisała powiązania bohaterki prelekcji z wybitnymi malarzami, którzy mieli ogromny wpływ na wybór przez nią ścieżki zawodowej: Jana Stanisławskiego oraz Kazimierza Stabrowskiego. Autorka przytoczyła również kulisy twórczości literackiej Miłaszewskiej, w tym stworzenia m.in. powieści: *Cmentarz i sad*, *Zatrzymany zegar*, *Czarna Hańcza*, zbiorów nowel: *Pierwsza miłość*, *Dusza domu* oraz poezji – utworów zawartych w zbiorach *Rok Boży* oraz *Chór wieków*.

Jako następna wystąpiła mgr Joanna Januszkiewicz z prelekcją pt. *Życie codzienne kobiet na początku XX w. na podstawie poradnika M. Ochrowicz-Monatowej „Gospodarstwo kobiece w mieście i na wsi”*. W wystąpieniu autorka określiła tytułowy poradnik mianem nowoczesnego podręcznika każdej gospodyni, który zawierał najbardziej niezbędne wiadomości oraz wskazówki mogące przydać się w prowadzeniu gospodarstwa zarówno w mieście, jak i na wsi. Omówiła również zadania, jakie spełniać powinna polska gospodyni, a także pożądane cechy charakteru, którymi miała się wyróżniać.

Ostatnie tego dnia wystąpienie pt. *Życie oraz działalność społeczno-pedagogiczna Romany Pachuckiej (1886–1964)* należało do mgr Pauliny Dawid, reprezentującej Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Autorka wymieniła źródła, na których opiera swoje badania: rękopisy, przedruki w prasie (pochodzące m.in. z „Czasopisma Gminy Szkolnej Gimnazjum Żeńskiego w Łodzi” z okresu dwudziestolecia międzywojennego, „Steru” – dwutygodnika do spraw wychowania i pracy kobiet) oraz pogłębione wywiady ustrukturyzowane przeprowadzane z rodzinami byłych

uczennic oraz z samymi uczennicami Romany Pachuckiej. Prelegentka przedstawiła ponadto uczestnikom szkoły letniej liczne podejmowane przez siebie działania mające na celu przywrócenie pamięci o polskiej działaczce ruchu kobiecego, sufrażystce i pedagog.

Referatem otwierającym ostatni dzień przeznaczony na prezentację wystąpień merytorycznych była *Problematyka kobieca w przekazie PKF – życie społeczne i czas wolny* zaprezentowany przez mgr Justynę Kowalską. W wystąpieniu znalazły się odniesienia do spotkań towarzyskich i prowadzonego przez społeczeństwo w okresie PRL-u życia sąsiedzkiego, pracy społecznej oraz działalności w organizacjach kobiecych (m.in. Liga Kobiet, Koła Gospodyń Wiejskich), a także spędzania wolnego czasu na uprawianiu sportu, rekreacji i rozrywce. W prelekcji użyto licznych cytatów komentarzy lektorskich zawartych w wyemitowanych wydaniach Polskiej Kroniki Filmowej oraz zaprezentowano fragment jednego z nich pt. *Jakie masz hobby* (PKF24B/66).

Wystąpienie mgr Aleksandry Leszczyńskiej pt. *Sfera prywatna i publiczna w dziennikach i notatnikach Antoniny Machczyńskiej* oparte zostało na twórczości tytułowej diarystki – nauczycielki i działaczki społecznej. Machczyńska traktowała dziennik jako formę motywacji do samodoskonalenia się i rozwoju w zawodzie nauczycielki. Wśród zapisków w prowadzonym dzienniku zawarte zostały opisy sylwetek m.in. Teodora Morawskiego, generała Władysława Zamojskiego, księżnej Marii Grocholskiej z Czartoryskich, księżnej Marii Wirtemberskiej oraz Adama Jerzego Czartoryskiego. Pamiętnik prowadzony przez Antoninę Machczyńską w ocenie prelegentki zawiera wiele treści o charakterze patriotycznym, co stwierdzić można po analizie licznych fragmentów kronikarskich dotyczących życia towarzyskiego skupionego wokół Hotelu Lambert.

Referat zwieńczający obrady konferencyjne należał do mgr. Jacka Drażkiewicza, reprezentanta Uniwersytetu w Siedlcach. Nosił on tytuł: *Pisarki i ich udział w konkursach literackich Warszawy XIX/XX wieku (wybrane przykłady)*. Prelegent w wystąpieniu przedstawił kwestie dotyczące rozwoju oraz znaczenia instytucji konkursów literackich realizowanych na terenie Warszawy w XIX i XX w., kładąc nacisk na ich popularność wśród społeczeństwa. W prelekcji opisany został proces organizacji konkursów, wytyczne brane pod uwagę podczas wyboru zwycięskich tekstów, a także

przedstawione zostały sylwetki zidentyfikowanych pisarek biorących w nim udział.

W związku z dużą liczbą referatów merytorycznych, które zakwalifikowane zostały do prezentacji w ramach Białostockiej Letniej Szkoły Historii Kobiet, obrady podzielone zostały na kilka dni i wiele panelów tematycznych. W trakcie przerw pomiędzy poszczególnymi sesjami następował czas na dyskusję nad zaprezentowanymi prelekcjami. Uczestnicy szkoły letniej mieli okazję zadać nurtujące ich pytania, powstałe podczas prezentacji referatów, oraz podzielić się merytorycznymi uwagami, mającymi na celu zwrócenie uwagi na inne, istotne kwestie w obrębie danej problematyki.

Podczas inicjatywy szkoły letniej miała miejsce prezentacja działalności Instytutu Studiów Kobiety, ze szczególnym uwzględnieniem pracy wydawnictwa Humanica oraz aktywności publikacyjną „Czasopisma Naukowego Instytutu Studiów Kobiety”. Prelegentka – mgr Justyna Kowalska – przybliżyła powołany w ramach aktywności Instytutu Studiów Kobiety Ośrodek Badań Historii Kobiet i wskazała główne dziedziny jego aktywności, w tym organizację konferencji naukowych, wyjazdów studyjnych, wystaw, a także realizowanie 6. edycji Białostockiej Letniej Szkoły Historii Kobiet. W ramach wystąpienia zaprezentowane zostało również Archiwum Historii Kobiet, w skład którego wliczają się kolekcje „Polskie kobiety w tożsamości społecznej” oraz „Otwarte centrum wiedzy o historii Polek”. Autorka prelekcji przedstawiła obecnym uczestnikom konferencji strony internetowe, na których można odnaleźć zgromadzone zdigitalizowane dokumenty, oraz publikacje filmowe, które powstały w celu promocji realizowanych projektów.